

DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

Tóth Enikő

A SEMANTIC APPROACH TO MOOD CHOICE IN COMPLEMENT CLAUSES WITH SPECIAL REFERENCE TO HUNGARIAN

DE Bölcsészettudományi Kar
2006

1. Az értekezés célkitűzése

A dolgozat célja az alárendelt mellékmondatbeli módválasztás és módvariáció vizsgálata, elsősorban a magyar nyelvre való tekintettel, amellel érvelve, hogy e jelenség feltárásához elengedhetetlen bizonyos szemantikai tényezők figyelembe vétele. Az értekezésben arra törekedtem, hogy minél alaposabb képet adjak a magyar alárendelt mellékmondatbeli módválasztásról, a következő megszorítás mellett: az elemzés a kijelentő és a nemkijelentő módok (azaz a feltételes, a felszólító, és a kötőmód) szembenállására terjed ki, az utóbbi kategória elemei között nem teszek különbséget. Mindazonáltal, mivel az egyes módok választása egyben a többi mód elutasítását is jelenti, elkerülhetetlen, hogy néhol a feltételes, a felszólító, illetve a kötőmód jellemzőiről is szót ejtsek.

A szakirodalomban a mód fogalmát hagyományosan az ige morfológiáján jelölt kategóriaként határozzák meg (ld. például Palmer 1986), tehát formálisan a módot az ige morfoszintaktikai kategóriájának tekintik. Szintén széles körben elfogadott az a feltevés, hogy a főmondatbeli predikátum jelentése nagymértékben meghatározza a mellékmondat módját, vagyis szemantikai motivációról beszélhetünk. Értekezésemben a szóban forgó szemantikai tényezőket kívántam feltárni.

A magyar nyelvben az alárendelt mellékmondatbeli módválasztás, illetve módvariáció az alábbi két táblázatban foglalható össze, amely a főmondatbeli predikátumok különböző, szemantikai megfontolásokon alapuló csoportjainak módválasztási tulajdonságait mutatja be, mind állító, mind tagadó főmondat esetén. A két táblázat elsősorban Terrell és Hooper (1974), Hooper (1975), valamint Haverkate (2002) spanyol nyelvre kidolgozott taxonómiájának újragondolásával jött létre, oly módon, hogy megfelelő kiindulópontot szolgáltasson a módválasztás egy, elsősorban a magyar nyelvre fókuszáló elemzéséhez. Az 1. táblázat a kijelentő mód, a 2. táblázat a nemkijelentő módok előfordulását szemlélteti. A kiemelt sorok (episztemikus predikátumok, asszertívák, illetve fikciót kifejező predikátumok) különösen érdekesen viselkednek a módválasztásra nézve, hiszen itt tagadó főmondat esetén módváltakozás lép fel. Illusztrációként tekintsük az alábbi példákat:

- (1) Peti nem hiszi, hogy Mari meggyógyul/meggyógyulna holnapra.
- (2) Peti nem állítja, hogy tegnap moziban volt/lett volna.
- (3) Peti nem is álmódott arról, hogy eljut/eljusson Amerikába.

Predikátumok	Példa	Állító	Tagadó
1. Faktív	<i>örül</i>	+	+
2. Szemifaktív	<i>emlékszik</i>	+	+
3. Episztemikus	<i>hisz</i>	+	+
4. Asszertívák	<i>mond</i>	+	+
5. Fikciót kifejező	<i>álmodik</i>	+	+
6. Direktívák	<i>parancsol</i>	-	-
7. Engedélyezést, tiltást kifejező	<i>megenged</i>	-	-
8. Cél, hajlandóságot kifejező	<i>törekszik</i>	-	-
9. Akaratot, vágyakozást kifejező	<i>kíván</i>	-	-

1. táblázat: A kijelentő mód előfordulása az alárendelt mellékmondatban

Predikátumok	Példa	Állító	Tagadó
1. Faktív	<i>örül</i>	-	-
2. Szemifaktív	<i>emlékszik</i>	-	+?
3. Episztemikus	<i>hisz</i>	-	+
4. Asszertívák	<i>mond</i>	-	+
5. Fikciót kifejező	<i>álmodik</i>	-	+
6. Direktívák	<i>parancsol</i>	+	+
7. Engedélyezést, tiltást kifejező	<i>megenged</i>	+	+
8. Cél, hajlandóságot kifejező	<i>törekszik</i>	+	+
9. Akaratot, vágyakozást kifejező	<i>kíván</i>	+	+

2. táblázat: A nemkijelentő módok előfordulása az alárendelt mellékmondatban

A táblázatok áttekintése után kitűnik, hogy a hagyományos megközelítés – miszerint a reális állítást kifejező mellékmondatokban kijelentő mód szerepel, míg a nemreális állítást hordozó mellékmondatokban nemkijelentő módok jelennek meg (ld. Klemm 1931; Tompa 1962; Pataki 1984) – nem kielégítő, hiszen a kiemelt predikátumcsoportok mondatbővítményei nemreális állítást hordoznak, állító főmondat esetén mellékmondatukban mégis kijelentő módot engedélyeznek. Ennek alapján a következő két kérdés merül fel:

1. Milyen tényezők befolyásolják a mellékmondatbeli módválasztást?
2. Hogyan magyarázható a főmondatbeli tagadás hatása a módválasztásra?

Az értekezés elsősorban ezekre a kérdésekre keresi a választ.

2. Az alkalmazott módszerek

A mód fogalmának bevezetése, illetve a különböző módoknak az egyes nyelvekben való eloszlásának áttekintése után dolgozatomban a módválasztásra irányuló korábbi elemzések kritikai ismertetése szerepel, különös tekintettel arra, hogy a szóban forgó elméletek képesek-e adekvát módon megmagyarázni a módok eloszlását a magyar alárendelt mellékmondatokban. Azon elemzések, amelyek a mátrix predikátumok különböző csoportosításán, a hagyományos reális/irreális oppozíción, illetve a beszédaktusok megfelelési irányán alapulnak, nem bizonyultak elég kifinomultnak a vizsgált jelenség beható tanulmányozásához. Ezzel szemben a mód és modalitás kapcsolatával foglalkozó megközelítés, amely stalnakeriánus konverzációs modellt feltételez (Stalnaker 1979, 2002), olyan hipotézisek vizsgálatát teszi lehetővé, amelyek a főmondatbeli predikátum bizonyos szemantikai jellemzői és a módválasztás összefüggéseit tárják fel.

Az első hipotézis, amely a veridikalitás fogalmára támaszkodik (Giannakidou, 1998), az első kérdésre keresi a választ:

Definíció 1:

Legyen $c = \langle \text{beszédháttér, kontextushalmaz, } M, s, h, w_0, f, \dots \rangle$ egy kontextus. (Stalnaker, 1979 nyomán Giannakidou 1998; Quer 2001)

- (i) Legyen F monadikus propozicionális funktor. F **veridikális**, akkor és csak akkor, ha $F(p) \rightarrow p$ fennáll.
- (ii) Legyen G monadikus propozicionális funktor. G **relatív veridikális**, akkor és csak akkor, ha $\llbracket G(p) \rrbracket_c = 1 \rightarrow \llbracket p \rrbracket = 1$ valamely $M(x) \in c$ episztemikus modellben.
- (iii) Episztemikus modellek a tudásállapot-modellek, az álommodellek és az idézett konverzációs modellek, azaz $M(x) \in M$: lehetséges világok halmaza az x individuumhoz

horgonyozva, a világok kompatibilisek x tudásállapotával/álmaival/az idézett konverzációval.
(iv) Azon monadikus propozicionális funktorok, amelyek nem elégítik ki (i)-t vagy (ii)-t **nemveridikálisak**.

A faktív és a szemifaktív predikátumok veridikálisak, a kiemelt predikátumcsoportok relatív veridikálisak, míg például a direktívák vagy a vágyakozást kifejező predikátumok nemveridikálisak. A módválasztás és a veridikalitás lehetséges összefüggéseit az alábbi hipotézis vizsgálatával tártam fel:

Hipotézis 1: a kijelentő mód engedélyezése

- (i) kijelentő módot engedélyeznek a veridikális és a relatív veridikális funktorok
- (ii) a kijelentő mód soha nem grammatikus nemveridikális funktorok esetén

Hipotézisünk kielégítő módon jósolja meg azt, hogy az egyes predikátumcsoportok milyen módot engedélyeznek állító főmondat esetén, azaz a módválasztást jól tükröző természetes osztályokat kapunk:

- 1. *osztály*: veridikális predikátumok: faktív, szemifaktív predikátumok
- 2. *osztály*: relatív veridikális predikátumok: episztemikus predikátumok, asszertívák, fikciót kifejező predikátumok
- 3. *osztály*: nemveridikális predikátumok: direktívák, engedélyezést, tiltást kifejező predikátumok, célt, hajlandóságot kifejező predikátumok, akaratot, vágyakozást kifejező predikátumok

A fenti osztályok elkülönítésére független bizonyíték nyerhető a **diskurzus anafora** jelenségének vizsgálatával (Roberts 1989, 1997; Farkas 1992), ugyanis veridikális predikátumok (1. osztály) esetén létrejöhet diskurzus anafora:

- (4) János örül, hogy Mari vett egy házat_i. A ház_i szép és nagy.

míg relatív veridikális predikátumok (2. osztály) esetén valamilyen módon ‘menthető’ a konstrukció (iteráció, akkommodáció):

- (5) János úgy véli/úgy gondolja/azt hiszi, hogy Mari vett egy házat_i.
 - a) #A ház_i szép és nagy.
 - b) János szerint a ház_i szép és nagy.
 - c) János úgy véli/úgy gondolja/azt hiszi, hogy a ház_i szép és nagy.
- (6) Peti azt mondta, hogy Mari vett egy házat_i.
 - a) A ház_i szép és nagy.
 - b) Peti azt is mondta, hogy a ház_i szép.

Ezzel szemben lényeges különbség tapasztalható a 3. osztály elemei, a nemveridikális predikátumok esetén. Itt diskurzus anafora csak akkor lehetséges, ha a második mondat explicit modális/intenzionális környezetben van, vagyis a második mondat modális interpretációja elengedhetetlen a diskurzus anafora létrejöttéhez:

- (7) János megparancsolta Marinak, hogy írjon egy fogalmazást_i.
- a) #A fogalmazás_i öt oldalas lesz.
 - b) A fogalmazásnak_i öt oldalasnak kell lennie.
 - c) János parancsának megfelelően | #a fogalmazás_i öt oldalas lesz.
a fogalmazásnak_i öt oldalasnak kell lennie.

Megállapíthatjuk tehát, hogy az első kérdésre megfelelő választ kaptunk, az 1. és 2. táblázat első oszlopai által reprezentált jelenséget első hipotézisünk kielégítő módon képes megmagyarázni.

A csupán állító főmondatokra elvégzett optimalitáselméleti vizsgálat, amely Farkas (2003) elemzésén alapszik, hasonló eredményre vezetett, azaz szintén első kérdésünkre nyújt választ. A dinamikus jelentésfogalmon, azaz a mondatok kontextusváltoztató potenciálján alapuló elemzés (Heim 1992) világos predikciókat eredményez az állító főmondatok alatti módválasztásról minden érintett predikátumcsoport esetén. Kiemelkedő előnye a korábbi megközelítésekkel szemben az, hogy segítségével jól megragadhatók az egyes nyelvek között tapasztalható különbségek és hasonlóságok.

Második kérdésünk a főmondatbeli tagadás módválasztásra gyakorolt hatására irányult. Az első hipotézis csupán a faktív és a nemveridikális predikátumok esetén jósolja meg adekvát módon, hogy mely módok grammatikusak az alárendelt mellékmondatokban tagadás hatókörében. A fennmaradó predikátumcsoportoknál főmondatbeli tagadás hatására módvariáció lép fel, amelyet csupán a veridikalitás fogalmára támaszkodva nem lehet kezelni, ezért második hipotézisünk a módválasztás és a predikátum modalitása közötti kapcsolatot vizsgálja Kratzer modalitáselméletének keretein belül (Kratzer 1981, 1991).

Ebben a keretben a modalitást hordozó mondatok interpretációjában a modális erő (episztemikus, deontikus, stb.) mellett két speciális függvény vesz részt. Ezek a következők:

Definíció 2:

- (i) **modális bázis:** $m: W \rightarrow P(P(W))$

a modális bázis indirekt módon meghatározza azon lehetséges világok halmazát, ahol $m(w)$ minden propozíciója igaz, ez a származtatott kontextushalmaz: $\cap m(w)$.

- (ii) **rendezési forrás:** $o: W \rightarrow P(P(W))$

a rendezési forrás rendezést hoz létre a származtatott kontextushalmazon, így csak a rendezési forrás által megadott ideálhoz legközelebbi világok lesznek a modális operátor hatókörében.

Giorgi és Pianesi (1997) az olasz nyelvre vonatkozó elemzésében többfajta modális bázist különböztet meg (stalnakeriánus keretben).

Definíció 3:

adott beszédhátér P és a hozzátartozó $C(P)$ kontextushalmaz esetén az m modális bázis

- (i) **totálisan realizztikus** akkor és csak akkor, ha $m(w) = P$ bármely $w \in C(P)$ -re
- (ii) **realizztikus** akkor és csak akkor, ha $m(w) \subseteq P$ bármely $w \in C(P)$ -re
- (iii) **gyengén realizztikus** akkor és csak akkor, ha $m(w) \cap P \neq \emptyset$ bármely $w \in C(P)$ -re.

A fentiek mellett szükséges a nem-realizztikus modális bázis fogalma is, amelyet az alábbi módon definiáltam:

Definíció 4:

adott beszédhátér P és a hozzátartozó $C(P)$ kontextushalmaz esetén az m modális bázis **nem-realizztikus** akkor és csak akkor ha $m(w) \cap P = \emptyset$ legalább egy $w \in C(P)$ esetén.

A fenti fogalmak segítségével a módválasztásra vonatkozó második hipotézisünk a következő:

Hipotézis 2: a nem-kijelentő módok engedélyezése

(i) Nemüres rendezési forrás esetén nemkijelentő módok jelennek meg az alárendelt mellékmondatokban.

(ii) Üres rendezési forrás esetén a modális bázis realiztikusságának foka befolyásolja a módválasztást, az alábbi módon:

- totálisan realiztikus és realiztikus modális bázis esetén a nemkijelentő módok nem grammatikusak
- gyengén realiztikus modális bázis esetén a kijelentő mód mellett a nemkijelentő módok is megjelennek
- nem-realiztikus modális bázis esetén többnyire nemkijelentő módok jelennek meg

A második hipotézis első része kielégítő módon jósolja meg a 3. osztály (a nemüres rendezési forrással bíró predikátumcsoportok) módválasztását mind állító, mind tagadó főmondat esetén, hiszen a hipotézis alapján a nemkijelentő módok megjelenését várjuk. Az üres rendezési forrással rendelkező predikátumcsoportok közül szintén kielégítően kezelhető a faktív predikátumok csoportja: totálisan realiztikus modális bázis esetén a kijelentő mód grammatikusságát várjuk a mellékmondatban. Azonban a szemifaktív predikátumok, illetve a relatív veridikális predikátumok alatti módvariáció a hipotézis második részének segítségével csak részben magyarázható meg, itt inkább csak tendenciákról beszélhetünk.

3. Eredmények

Az értekezés főbb eredményei az alábbiak:

1. Azon kritériumok alapján, amelyeket Quer (1998) javasolt a katalán és a spanyol nyelvben lévő intenzionális és poláris kötőmód megkülönböztetésére, megállapíthatjuk, hogy a magyar nyelvben lényeges különbség mutatkozik a feltételes mód, illetve a felszólító mód alárendelt mellékmondatbeli előfordulásai között: míg az előzőt mindig egy operátor engedélyezi (főmondatbeli inherens vagy explicit negatív jegy), addig az utóbbi lexikálisan kerül kiválasztásra.

2. A spanyol nyelvben a kijelentő és a kötőmód eloszlása az alábbiak szerint magyarázható:

- a kijelentő mód az ún. állított mondatbővítményekben szerepel, például asszertív predikátumok esetén
- a kötőmódot kétféle 'nem állított' környezetben találjuk meg:

(i) előfeltételezett mondatbővítményekben, pl. a faktív predikátumoknál

(ii) vágyakozást kifejező predikátumoknál és direktíváknál, ahol a beszélő részéről semmiféle elkötelezettség nincs jelen a mondatbővítmény igazsága iránt.

A módok eloszlásának részletes tanulmányozása a spanyol nyelvben további kutatást igényel.

3. Összefüggés mutatható ki a predikátumok veridikalitása, illetve a *hogy*-kötőszós mellékmondatbeli (HKM-beli) mód között állító főmondat esetén:

- a veridikális és a relatív veridikális predikátumok kijelentő módot engedélyeznek
- nemveridikális predikátumok esetén a kijelentő mód nem grammatikus a HKM-ben.

Ennek alapján a módválasztás szempontjából három predikátumcsoport különböztethető meg, amelyek létezésére több, független bizonyíték is van.

4. Nemüres rendezési forrás esetén (3. csoport) a nemkijelentő módok grammatikusak a HKM-ben mind állító, mind tagadó főmondat esetén.

5. Üres rendezési forrás esetén egy másik paraméter, a modális bázis realizztikussága játszik szerepet a módválasztásnál:

- a faktív predikátumok modális bázisa totálisan realizztikus, így mind állító, mind tagadó főmondat esetén a kijelentő módot engedélyezik.
- a szemifaktív predikátumok modális bázisa totálisan realizztikus, azonban tagadás hatására ez változhat, az alábbi összefüggés érvényes:

a feltételes mód választása arra utal, hogy a faktivitás elvész, míg a kijelentő mód mind a faktivitás elvesztésével, mind annak megőrzésével kompatibilis.

- az episztemikus predikátumok osztályán belül a módválasztás a modális bázis realizztikusságának fokával összhangban attól is függ, hogy a beágyazott proposíció az aktuális világgal mennyire kompatibilis világokban igaz. A kompatibilitás egy részbenrendezés segítségével definiálható:

Definíció 5:

Legyen $A \subseteq w_a$ az aktuális világ egy proposícióhalmaza ($w_a \in W$). A az alábbi részbenrendezést ($\leq$) indukálja a beszédaktus származtatott kontextushalmazán:

$\forall w, w': w \leq w'$ akkor és csak akkor, ha az alábbi feltétel teljesül:

$$\{p: p \in A \text{ és } w' \in p\} \subseteq \{p: p \in A \text{ és } w \in p\}$$

Tehát, a w lehetséges világ akkor és csak akkor legalább annyira kompatibilis az aktuális világ adott proposícióhalmazával, mint w' , ha a tekintett halmaz mindazon proposíciói, amelyek igazak w' -ben, w -ben is igazak. A kijelentő mód az aktuális világgal jobban kompatibilis világok esetén jelenik meg; továbbá minél kevésbé kompatibilis világok játszanak szerepet az interpretációban, annál erősebb a tendencia a nemkijelentő módok megjelenésére.

- az asszertív predikátumok modális bázisa bizonyos fokig realizztikus, emiatt a mondatbővítményekben kijelentő mód szerepel.
- a fikciót kifejező predikátumok problémát jelentenek a második hipotézis számára, módválasztásuk ellentmond annak, hogy üres rendezési forrás esetén a modális bázis realizztikusságának foka határozza meg az engedélyezett módot.

6. Optimalitáselméleti keretben állító főmondatok esetén a módválasztás a magyar HKM-ben jól megragadható a megszorítások alábbi hierarchiáját feltételezve (Farkas, 2003):

*NON-IND/+Decided » *IND/-Assert

ahol az egyes jegyek az alábbi módon oldhatók fel:

- egy mondatbővítmény +Assert akkor és csak akkor, ha kontextusváltóztató potenciálja asszertív.

- ha a φ mondatbővítmény proposicionális tartalma p , akkor φ +Decided akkor és csak akkor, ha $C(P) \subset p$ vagy $C(P) \cap p = \emptyset$.

Ennek megfelelően a megszorítások jelentése a következő:

- *NON-IND/+Decided: tilos nemkijelentő módokat használni +Decided jegyű mondatbővítményben
- *IND/-Assert: tilos a kijelentő módot használni -Assert jegyű mondatbővítményben.

Az egyes predikátumcsoportok módválasztását az alábbi táblázatok szemléltetik:

Faktív/Szemifaktív predikátumok	*NON-IND/+Decided	*IND/–Assert
☞–Assert, +Decided: IND		*
–Assert, +Decided: NON-IND	*!	

Episztemikus/Asszertív/Fikciót kifejező predikátumok	*NON-IND/+Decided	*IND/–Assert
☞+Assert, +Decided: IND		
+Assert, +Decided: NON-IND	*!	

Direktívák/Engedélyezést/Célt/Vágyakozást kifejező pred-ok	*NON-IND/+Decided	*IND/–Assert
–Assert, –Decided: IND		*!
☞–Assert, –Decided: NON-IND		

7. A kötő –és a felszólító mód önálló módként való kezelése mellett szól annak az empirikus kísérletnek az eredménye, amely statisztikai eszközökkel megmutatta, hogy adott mátrixpredikátum esetén a fenti két mód váltakozása az alábbi módon magyarázható: akkor áll felszólító mód az alárendelt mellékmondatban, amikor az erős manipulálás kifejezésére szolgál, míg kötőmód gyenge manipulálás esetén fordulhat elő. Az erős és a gyenge manipulálás tulajdonságait az alábbi táblázat foglalja össze:

erős manipulálás	gyenge manipulálás
jövő idejű orientáltság (utóidejűség)	
a mellékmondatbeli esemény bekövetkezte nem implikált	
erős deontikus kényszer	gyenge deontikus kényszer
direkt módon manipulatív	indirekt módon manipulatív
mindig lehetséges kimenetel	nem mindig lehetséges kimenetel

3. táblázat: Erős és gyenge manipulálás

8. Összességében igazolást nyert az a feltevés, hogy a magyar nyelvben az alárendelt mellékmondatbeli módválasztás és módvariáció szemantikai eszközökkel jól megragadható.

A fenti eredmények további kutatásokat indukálnak, hiszen az elemzés során elsősorban a kijelentő mód és a nemkijelentő módok oppozícióját vettem figyelembe. Annak feltárása, hogy milyen (jelentésbeli) különbségeket hordoznak az egyes nemkijelentő módok, azaz a feltételes, a felszólító és a kötőmód, további kutatás tárgya.

A tézisekben hivatkozott irodalom:

- Farkas, D. (1992) On the Semantics of Subjunctive Complements. In Hirschbühler, P. és Koerner, K. (szerk) *Romance Languages and Modern Linguistic Theory*. Amsterdam: John Benjamins: 69–103
- Farkas, D. (2003) Assertion, Belief and Mood Choice. Ms. www.semanticsarchive.net 9/2003
- Giannakidou, A. (1998) *Polarity Sensitivity as (Non)Veridical Dependency*. Amsterdam: John Benjamins
- Giorgi, A. és Pianesi, F. (1997) *Tense and Aspect. From Semantics to Morphosyntax*. Oxford: Oxford University Press
- Haverkate, H. (2002) *The Syntax, Semantics and Pragmatics of Spanish Mood*. Amsterdam: John Benjamins
- Heim, I. (1992) Presupposition Projection and the Semantics of Attitude Verbs. *Journal of Semantics* 9: 183–221
- Hooper, J. B. (1975) On Assertive Predicates. In Kimball, J. P. (szerk) *Syntax and Semantics* Vol. 4. New York: Academic Press: 91–124
- Hooper, J. B. és Terrell, T. (1974) A Semantically Based Analysis of Mood in Spanish. *Hispania* 57: 465–497
- Klemm, A. (1931) A magyar igealakok használata. *Magyar Nyelv* 27: 25–31
- Kratzer, A. (1981) The Notional Category of Modality. In Eikmayer, H. J. és Rieser, H. (szerk) *Words, Worlds, and Contexts: New Approaches to Word Semantics*. Berlin: de Gruyter: 38–74
- Kratzer, A. (1991) Modality. In Stechow, A. és Wunderlich, D. (szerk) *Semantik/Semantics: An International Handbook of Contemporary Research*. Berlin: de Gruyter: 639–650
- Palmer, F. R. (1986) *Mood and Modality*. Cambridge: Cambridge University Press
- Pataki, P. (1984) A francia subjonctif és a magyar kötőmód. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok* XV Budapest: Akadémiai Kiadó: 207–218
- Prileszky, Cs. (1974) A felszólító módú mellékmondat néhány kérdéséről. *Nyelvtudományi értekezések* 83: 473–75
- Quer, J. (1998) *Mood at the Interface*. The Hague: Holland Academic Graphics
- Quer, J. (2001) Interpreting Mood. *Probus* 13: 81–111

- Roberts, C. (1989) Modal Subordination and Pronominal Anaphora in Discourse. *Linguistics and Philosophy* **12**: 683–722
- Roberts, C. (1997) Anaphora in Intensional Contexts. in Lappin, S. (szerk) *The Handbook of Contemporary Semantic Theory*. Oxford: Blackwell Publishers: 215–246
- Stalnaker, R. (1979) Assertion. In Cole, P. (szerk) *Syntax and Semantics* Vol. **9**. New York: Academic Press: 315–332
- Stalnaker, R. (2002) Common Ground. *Linguistics and Philosophy* **25**: 701–721

4. Az értekezés témakörében megjelent illetve közlésre elfogadott publikációk

- Tóth, E. (2002) Belief Reports in English and Hungarian. In Rábade, L. I. és Suárez, S. M. D. (szerk) *Studies in Contrastive Linguistics*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela: 1017–24
- Tóth, E. (2002) Propositional Attitude Reports in Hungarian. In Hollósy, B. és Kiss-Gulyás, J. (szerk) *Studies in Linguistics. Vol. 6* Debrecen: 175–183
- Tóth, E. (2002) ‘Believe’-contexts in the Theory of Mental Spaces. In Hollósy, B. és Kiss-Gulyás, J. (szerk) *Studies in Linguistics. Vol. 6* Debrecen: 335–351
- Tóth, E. (2003) A magyar kötőmódról. In Hoffmann, I. és Kis, T. (szerk) *Magyar nyelvjárások XLI* Debrecen: 617–627
- Tóth, E. (2004) About the Subjunctive with Special Reference to English and Hungarian. In *British and American Studies*. Timisoara: University of Timisoara
- Tóth, E. (2005) Az alárendelt mellékmondatbeli kötő- és felszólító módról. In Sinkovics, B. (szerk) *Lingdok 4*. Szeged: JATE Press: 175–193
- Tóth, E. (2006) Az alárendelt mellékmondatbeli módválasztásról. In Sinkovics, B. (szerk) *Lingdok 5*. Szeged: JATE Press: 181–200
- Tóth, E. Mood Choice in Complement Clauses. In Pinon, C. (szerk) *Approaches to Hungarian. Vol 10* Budapest: Akadémiai Kiadó (megjelenés alatt)